

Válek, Vlastimil

[Trzynadlowski, Jan. *Małe formy literackie*]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1980, vol. 29, iss. D27, pp. 171-172

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108757>

Access Date: 11. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

V těchto partiích knížky nalézáme víc nápořádí a propozic, než bychom si přáli. Přáli bychom si totiž mít důkladněji rozlišenu vnější a vnitřní komunikační situaci, víc se dovědět o motivačních vztazích a o jednotlivých řadách vnitřní organizace, ujasnit si zevrubněji působení žánrových instrukcí. „Rozvažování“ si však nečiní nárok na úplnost a nechce přivádět své náměty k detailním konsekvencím. Je spíše syntetizačním náčrtem, který zejména míří k sjednocení hledisek literárněteoretických, literárněhistorických a sociologických. Na vybraném úseku problematiky a na vymezeném počtu stran předkládá obsahově založenou koncepci, která v souladu s „recepční poetikou“ akcentuje úlohu čtenáře a skrze něho spojuje navzájem světy literárních a mimoliterárních významů. Leží v linii pokusů překonat úzce formalistické nazírání i jednostrannost toho strukturalismu, který bere v potaz pouze významy dané systémem textu. Tam, kde formální škola a její pokračovatelé vysvětlovali literaturu imanentními zákony a ve jménu estetické funkce redukovali funkci komunikační, pokoušejí se takto orientované semiotické výklady cestou zdůrazněné komunikativnosti literatury odstranit překohadu mezi estetickou a sdělovací funkcí, upevnit sociální a historický status literatury, zasadit literární text do sítě vztahů, které vysvětlují jeho konstituci i jeho funkčnost, které zároveň určují jak jeho vnitřní organizaci, tak jeho postavení a působení vnějši.

Studie profesora Trzynadlowského vzbuzuje ovšem také zájem o zázemí, z něhož vyrůstá. Naše překladatelská a ediční praxe je ponechává téměř bez povšimnutí, ke škodě věci, neboť současná produkce polské literární vědy je nejen rozsáhlá, ale také členitá, činnorodá, informovaná a plná živých podnětů.

Milan Suchomel

Jan Trzynadlowski, Male formy literackie. Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, seria A, Nr. 197, Wrocław 1977, 143 stran.

Kniha *Male formy literackie* je výsledkem soustavného bádání jednoho z předních polských literárních vědců Jana Trzynadlowského, profesora vatislavské univerzity a ředitele vydavatelství Ossolineum, který podnětně zasahuje do literární vědy samostatnými publikacemi i příspěvky uveřejňovanými v odborných časopisech a sbornících.

S problematikou malých literárních forem seznámil autor brněnské literární vědce už dříve: jednak otiskl příspěvek *Problematyka teoretyczna małych form literackich* ve sborníku *Na křižovatce umění* (Brno 1974, str. 391—394), jednak na toto téma přednášel na filozofické fakultě UJEP 9. listopadu 1977 v brněnské pobočce Literárněvědné společnosti při ČSAV, kde jeho referát vyvolal živou odezvu a bohatou diskusi.

Publikace *Male formy literackie* syntetizuje už dřívější autorovy práce publikované v šedesátých a sedmdesátých letech; zde jsou přepracovány, rozšířeny a doplněny o řešení nové problematiky a uspořádány v jeden celek s teoretickým úvodem a závěrem tak, že představují důkladný a utříděný pohled na jednu z velmi zajímavých otázek literární vědy.

Monografie je rozdělena (vedle úvodu a závěrečných úvah) na jedenáct oddílů, probírajících jednotlivé žánry (např. *frašku, rčení, příslovi, průpověď, facecii, epigram, vtip, anekdotu, nápisy na hroby, bajku, list, ozpominky*) a v souvislosti s tím i otázky týkající se literárního a společenského kontextu, struktury vyprávění, časových rovin atd. (např. *Uwarunkowania pozaliterackie* — str. 12—20, *Kontexty a konsytuacje* — str. 21—30, *Gry czasu i znaczenia* — str. 122—129, aj.).

Práce Jana Trzynadlowského shrnuje rozsáhlou teoretickou problematiku, kterou není možno postihnout v úplnosti v stručném referátu. Analyzuje podnětně řadu literárních žánrů a každá tato analýza by zasluhovala pozornost pro autorův netradiční přístup a šíři záběru; zde se můžeme soustředit jen na několik obecně zaměřených poznámek.

Malá literární forma je nazírána na pozadí velké literární formy, jde tedy na první pohled o problém rozsahu, rozměru. Ovšem termín malá literární forma má hlubší strukturu a funkční základ, protože „rozměr“ — jak uvádí Trzynadlowski — má přinejmenším tři významy: vedle běžného významu může znamenat počet syntaktických složek („dlouhý“ román, „krátká“ povídka) a dále množství informací obsažených v literárním díle (tak může být např. román kratší než povídka).

Trzynadlowski uplatňuje při konkrétních rozbořech několik kritérií. Přihlíží k vývojovému hledisku a upozorňuje na rozvoj a „proměny“ malé literární formy. Dále uvažuje nad problematikou autonomie a podřízenosti a dokládá, že velká literární forma na rozdíl od malé je autonomní — je závislá na obsahu, avšak nezávislá na jiné jazykové konstrukci

nebo recepčních požadavcích. Další okruh otázek tvoří sémioticko-sémantické problémy (s velkou literární formou je možno zacházet jako s textovým jevem, s malou literární formou jako jevem kontextovým) a konečně čtvrté kritérium je kritérium aktualizace: malé literární formy existují prakticky v důsledku jejich strukturální schopnosti pro konstantní aktuálnost. Tento zorný úhel se promítá do celé práce, která neustále konfrontuje velké a malé literární formy. Při jejich srovnávání dochází např. k tomuto závěru: „Duže formy operują w zasadzie kontaminacją jednoznaczności, i typowości, małe zaś formy zakładają się na jednoznaczności werbalnej warstwy komunikatu przy równoczesnej wieloznaczności i wielofunkcyjności sensów zawartych w danym utworze i co więcej, w danym gatunku“ (str. 20). Shrnující pohled, plně korespondující s našimi předchozími zjištěními obsaženými v publikaci, vyjádřil autor ve stati *Problematyka teoretyczna małych form literackich* (Na křižovatce umění, str. 394): „Dokonany tu przegląd dyrektyw cechujących tzw. małe formy literackie prowadzi do wniosku, iż gatunkowa tożsamość tych form realizuje się w czterech podstawowych kategoriach: genetycznej, funkcjonalnej, strukturalnej i semantycznej“.

Charakteristická je pro Trzynadlowského hloubka pohledu vyplývající z bezpečné znalosti teorie i materiálu domácího a světového a soustavná badatelská práce, v níž se k problematice vrací, aby ji obohatil novými poznatky. Např. stať *List i pamětník*, dvě formy wypowiedzi osobistej (str. 82–97) je rozpracováním stati uveřejněné ve čtvrtletníku *Pamiętnikarstwo polskie* (1975, č. 1–4, str. 79–87) a navazuje na úvahy obsažené ve studii *Struktura relacji pamiętnikarskiej* (sb. *Księga pamiątkowa ku czci Stanisława Pigionia*, Kraków 1961, str. 577–583). Už zde uvažoval autor o shodných rysech mezi listem, zejména souborem listů (korespondencí), a vzpomínkami a podrobně rozebral strukturu paměti. Průzkum korespondence zatím zůstal stranou. Ve stati, uveřejněné v posuzované monografii (úvahy o dopise najdeme i na jiných místech knihy, např. str. 76 n.), detailně rozpracoval problematiku listu a pojednal o něm z nejrůznějších pohledů na podkladě materiálu rozdílných vývojových období. Zabývá se zejména strukturou dopisu, jeho jazykovou a formovou stránkou, kompozicí, listem jako žánrem, tříděním listů, souborem dopisů a jeho znaky, úlohou pisatele, adresáta či editora, a to ve srovnání se vzpomínkami, deníkem a biografií; vymezuje shodné i odlišné rysy a do okruhu zájmu zahrnuje další otázky. Vyrovnává se s odbornou literaturou a přináší mnoho cenných podnětů pro zkoumání korespondence i memoárového žánru. Sama povaha těchto úvah vybízí k zamyšlení pro svou teoretickou vyváženost, systematicčnost a novost v přístupu k řešení otázek. Podobné je tomu i v ostatních odřezcích knihy.

Práce Jana Trzynadlowského je zaměřena výrazně teoreticky: přes analýzu konkrétních literárních děl a žánrů dochází k obecně platným závěrům. Tim, že si všímá i mimoliterárních souvislostí, plastičtěji osvětluje zkoumaný problém. Zobecnění vede k tomu, že jednotlivé kapitoly lišící se zkoumaným materiálem, ale shodné v metodologickém přístupu a podřízené celku, jsou shrnutím důležitých poznatků na poměrně malé ploše. V tom tkví jejich podnětnost i možnost aplikace na další materiál.

Vlastimil Válek

Milan Kopecký, Úvod do studia staročeských rukopisů a tisků. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1978, 179 stran a 33 obrazových příloh.

Jedním z činitelů komplikující cestu člověka moderní doby k uměleckým památkám starších epoch je partikulární vnímání těchto výtvorů; novodobý divák, posluchač nebo čtenář se obvykle může seznamovat s artefakty dřívějších staletí vyčleněnými z původního uměleckého i věcného kontextu, jehož organickou složkou kdysi byly, který spolu-vytvářely a v jehož přirozeném rámci působily. Přes veškeré úsilí, spojené mnohdy s obtížným řešením složitých problémů, může novodobý editor dnešnímu čtenáři stěžejí poskytnout podstatně více než pečlivě připravené znění díla, a ten je pak běžně přijímá jako fakt pouze slovesného umění, navíc viděný na pozadí konvencí dnešní knižní kultury.

V naznačené situaci vzrůstá potřeba prací budovaných na součinnosti různých vědních oborů a prací z oblasti tzv. pomocných disciplín, které mohou přispět k docelování pohledu dnešního čtenáře na literární díla starších období. K publikacím tohoto druhu patří kniha Milana Kopeckého *Úvod do studia staročeských rukopisů a tisků*. Vyšla ve Státním pedagogickém nakladatelství jako učebnice určená vysokoškolským studentům češtiny, ale nepochybně najde čtenáře i mimo okruh těchto přímých adresátů; podává totiž přístupnou a srozumitelnou formou poučení o množství knihovědných pojmů a problémů, s kterými